

Peter Švec: Realizmus v politike záloh

Na základe analýzy dobových konfliktov sa vnucovanie všeobecnej brannej povinnosti ukazuje ako kontraproduktívne. Z uvedeného dôvodu bude potrebné hľadať nový systém vytvárania záloh a ich výcviku tak pre prípad narastajúceho napätia ako aj pri reakcii na ohrozenia.

Filozofia moderného prístupu k formovaniu záloh je inšpirovaná výrokom, ktorého autorom je bývalý britský minister vojny spred 1. svetovej vojny Richard Haldane, ktorý vyhlásil, že na to, aby v čase vojny zálohy mohli dopĺňať armádu, v čase mieru musí armáda podporovať vytváranie záloh. Tento konzervatívny postoj vyslovil liberál. Ak túto myšlienku dáme do širšieho bezpečnostného kontextu, tak na to, aby v čase krízy mohli zálohy efektívne podporovať spoločnosť a jej systém bezpečnosti a obrany, potom v čase bez krízy musí spoločnosť podporiť efektívny systém vytvárania záloh pre systém bezpečnosti a obrany. Tento poznatok je úplne zanedbaný a Slovensko je považované za jednu z mála krajín bez záloh. Prístup, ktorý zvolilo súčasné vedenie rezortu pozvaním asi 150 nevojakov na výcvik v dobrovoľnej službe situáciu nezlepší, prostriedky sa dajú vynaložiť hospodárnejšie.

Je možné za plnohodnotné zálohy na plnenie úloh ozbrojených síl v modernom konflikte považovať dobrovoľníkov bez dlhoročnej prípravy v ozbrojených silách? Odpoveď je jednoznačné nie. Z toho logicky vyplýva, že v aktívnych a pasívnych zálohách môžu pôsobiť výlučne bývalí profesionáli po svojom odchode do zálohy.

Nie všetky ozbrojené sily, ozbrojené a záchranné zbory budú vytvárať zálohy, ale väčšina z nich bude pre svoje fungovanie potrebovať vytváranie aspoň minimálnych doplňovacích prvkov a mechanizmov. V ideálnom prípade bude každá entita vytvárať dva základné typy záloh: aktívne zálohy a pasívne zálohy. Ich veľkosť bude iste závisieť aj od toho, akým spôsobom sa zákony prenesú do vykonávacích predpisov. Ale predovšetkým od toho, ako si jednotlivci a jednotky budú schopné udržiavať spôsobilosť na plnenie úloh vo vojnovom konflikte.

Na zachovanie charakteru, ktorý sa vyžaduje od aktívnych záloh by malo byť splnených niekoľko predpokladov a podmienok. Prvým predpokladom je uvedenie si faktu, že jednotky zložené z aktívnych záloh si môžu udržať kvalitu a pripravenosť aktívnych ozbrojených síl len udržiavacím výcvikom. Výnimku tvoria špecialisti, ktorí po odchode do zálohy budú pokračovať vo svojej špecializácii, napr. lekári, veterinári, piloti, parašutisti, právnici, aj šoféri. Pokiaľ takíto špecialisti nie sú potrební na dennodenný chod regulárnej jednotky, niektoré miesta môžu byť aj v tabuľkách mierových počtov obsadzované individuálnymi aktívnymi zálohami. Prvou podmienkou na udržanie spôsobilostí aktívnych záloh bude dostatočne dlhý čas pôsobenia v rámci kalendárneho roka pri vykonávaní funkcií, na ktoré budú aktívni záložníci určení. Tento by mal trvať ideálne 45-60 dní, čo zodpovedá ekvivalentu 2-3 pracovných mesiacov v kalendárnom roku. Súčasťou pôsobenia musí byť aj účasť na taktickom cvičení so svojou organickou jednotkou. Druhou podmienkou bude dobré plánovanie

a dobrovoľný súhlas aktívnych záložníkov s povolaním na výkon funkcií počas obdobia, ktoré by nemalo prekročiť 15 rokov od odchodu do zálohy, v prípade špecialistov môže byť dlhšie. Účast' individuálnych záloh si vyžiada dôkladnú harmonizáciu ich dispozície s plánmi organických jednotiek v procese plánovania. Predpokladom je, že vstup do aktívnych záloh by mal byť dobrovoľný.

Z aktívnych záloh ozbrojených síl bude možné okrem dopĺňania malej časti tabuliek mierových počtov aktívnych jednotiek vytvárať aj rámcové mobilizačné jednotky. Veľkosť mobilizačného potenciálu bude závisieť od viacerých faktorov. Len na ilustráciu si uveďme príklad. Predpokladajme stav, že počet príslušníkov ozbrojených síl v aktívnej službe klesne povedzme na 10,000 vojakov. Ďalej predpokladajme, že každý rok do zálohy odíde 700 vojakov. Ak by potom hoci každý záložník dobrovoľne podpísal záväzok na vstup do aktívnych záloh na 7 rokov, tak v ideálnom prípade sa vytvoria rámcové mobilizačné prvky v počte maximálne 5,000 osôb. Je to zostava asi jednej brigády v podstate polovojenského charakteru. Zároveň by zálohy tvorili len 50% stavu vojakov v aktívnej službe, čo by mal byť cieľový stav Slovenska. Pritom je minimálny predpoklad, že dobrovoľný záväzok a s ním spojených ťažkostí podpíše každý vyslúžiliec. Cestou je jedine rozšírenie základne o požadovaný počet ročníkov. V prípade ostatných zborov bude pomer oveľa nižší. Veľká časť príslušníkov ozbrojených síl a zborov si po odchode do výslužby nájde trvalé zamestnanie na plný úväzok a len časť sa bude orientovať na flexibilnejšie formy dočasných alebo sezónnych foriem zamestnania, ktoré by im umožnili akceptáciu štatútu aktívnych záloh. Pôsobenie v aktívnych zálohách bude musieť byť dobrovoľníkom kompenzované.

Ostatní, znovu len bývalí profesionálni príslušníci ozbrojených síl a zborov môžu prejsť do stavu pasívnych, resp. neaktívnych záloh. Rozdiel? Záväzok takého jednotlivca absolvovať v pravidelných intervaloch krátky sústredený výcvik. Intervaly aj dĺžka by určite boli kratšie v porovnaní s aktívnymi zálohami, čiže aj ich úroveň pripravenosti by postupne erodovala. Aj jednotlivcom v pasívnych zálohách musí byť ich účasť na obnovovacom výcviku alebo nasadení kompenzovaná. Svojim charakterom by každý príslušník ozbrojených síl a zborov v zákonom definovanom období mohol pôsobiť v stave pasívnych záloh, ale ich disponibilnosť by bez dobrovoľnosti bola veľmi otázna. Ich úroveň pripravenosti bez obnovovacieho výcviku postupne iba papierová. Pomer pasívnych záloh k vojakom v aktívnej službe potom tiež môže len s ťažkosťami dosiahnuť dvojnásobok aktívnych záloh.

Cestou na dosiahnutie vyšších počtov všeobecných záloh budú tí aktivisti tzv. Civilných zborov Slovenska (podľa návrhu a konceptu), ktorí nikdy nevstúpili do ozbrojených síl a zborov, ale dobrovoľne sa pre prípad narastajúceho napätia rozhodnú absolvovať výcvik vojenského charakteru a tým prejdú do kategórie tzv. všeobecných vojenských záloh. Počet takýchto záujemcov môže pri vytvorení vhodných podmienok a motivačného prostredia výrazne prevyšovať počty aktívnych a pasívnych záloh. Zdrojom všeobecných záloh môžu byť aj dobrovoľníci, ktorí do roku 2005 prešli vojenčinou.

Stav všeobecných vojenských záloh môže byť doplnený aj o ďalších dobrovoľníkov, ktorí síce neabsolvovali prípravný výcvik a nevstúpili do Civilných zborov Slovenska (CzS), ale dobrovoľne sa v čase krízy rozhodnú absolvovať vojenský výcvik pre potreby obrany vlasti. Počty takýchto dobrovoľníkov môžu byť veľmi nízke bez ohľadu na zákonnú povinnosť. Všetci zvyšujúci absolventi prípravného výcviku, ktorí dobrovoľne vstúpia do CzS, ale odmietnu absolvovať vojenský výcvik so zbraňou, môžu tvoriť významnú podskupinu nevojenských záloh CzS, ktorá môže nielen v čase krízy ale aj v situáciách všetkých typov nevojenských ohrození plniť významné podporné úlohy pri zabezpečovaní bezpečnosti a obrany.

Treba si uvedomiť, že v kategórii potenciálnych záujemcov o službu v aktívnych zálohách je v súčasnosti ešte stále pomerne veľká skupina bývalých príslušníkov ozbrojených síl a zborov, ktorá sa stala doslova obeťou plošných, nesystémových a v podstate nezvládnutých reorganizácií. Týka sa to najmä procesu nevyhnutného znižovania stavov ozbrojených síl v období posledných 15 rokov. Časť z týchto jednotlivcov si dodnes udržala veľmi silný vzťah k ozbrojeným silám a zborom. Pre spoločnosť by bolo veľkou stratou až nezodpovednosťou nepodchytiť hoci aj malú časť uvedeného potenciálu aj za cenu výrazného predĺženia možnosti ich dobrovoľného vstupu do aktívnych záloh po odchode z ozbrojených síl a zborov. Takýto jednotelec nepotrebuje žiadny základný výcvik, keďže je absolventom vojenských a iných škôl resp. kurzov. Na udržanie aspoň polovojenského charakteru rámcových mobilizačných jednotiek je potrebné za jeden z rozhodujúcich predpokladov považovať vybavenie výzbrojou, ktorú rozhodujúca časť vojakov používala počas aktívnej služby. Kvalifikovaných špecialistov môžu ozbrojené sily aj zbory umne využívať v prospech ozbrojených síl a zborov napríklad v konzultačných úlohách, alebo aj pri dopĺňaní stavov mierových jednotiek nasadzovaných v krízových oblastiach.

Existuje aj pomerne veľká časť dlhoročných príslušníkov ozbrojených síl a zborov, ktorá sa dokázala zachrániť v ozbrojených silách a zboroch napriek reorganizáciám, ale pre aktívne zálohy je v dosiahnutej hodnostnej úrovni prakticky nepoužiteľná. Ide o neúmerne veľkú časť v podstate salónnych alebo papučových vojakov, policajtov a záchranárov, ktorí od najnižšej hodnosti až po odchod do zálohy prakticky pôsobili len v kancelárskych funkciách a nemajú ani najmenšiu prax v základných funkciách. Veľká časť z nich nikdy nevelila ani len na úrovni čaty, dokonca ani družstva. Podobne dokázali „prevegetovať“ aj v mierových misiách. Ich profesionálna hodnota je vo výraznej disproporcii s dosiahnutou hodnosťou. Takú hodnostnú disharmóniu by bolo možné kompenzovať umožnením pôsobenia v mobilizačných útvaroch. Podmienkou by bola akceptácia zodpovedajúcich hodností, spojená s aktívnou účasťou na poľných cvičeniach. Tým by ozbrojené sily a zbory mohli napomáhať v náprave veľmi závažných nedostatkov zdedených personalistických praktík. Žiaľ, tieto personalistivcké praktiky pokračujú aj dnes. Na súvisiaci problém morálnej obrody ozbrojených síl a zborov sa pozrieme v ďalšom článku.